

**ALIN CROITORU, *Antreprenoriatul în migrația românească*,
Editura Tritonic, București, 2016, 248 pagini**

Cartea lui Alin Croitoru vine în continuarea unei serii de publicații deschise de autor pe tematica *relației dintre migrație și antreprenoriat* și urmărește să depășească abordarea clasică a studiilor referitoare la migrația românilor, concentrate cel mai adesea pe analiza numărului migranților, a destinațiilor alese de aceștia, a aspectelor motivaționale și a evaluărilor ce stau în spatele deciziilor de a migra. Noutatea lucrării este dată, așadar, de provocarea deloc ușoară, dar căreia autorul îi răspunde într-un mod inspirat, de a explica și fundamenta teoretic coordonatele comportamentului antreprenorial al migranților și foștilor migranți români. Cartea este rezultatul unei munci științifice susținute, bazată pe teza de doctorat a lui Alin Croitoru și pe rezultatele unor proiecte internaționale de cercetare la care acesta a participat, fiind astfel un produs complex ce integrează atât abordarea teoretică a fenomenului, cât și analiza empirică a datelor cantitative și calitative. Din punct de vedere teoretic, abordarea dominantă utilizată în analiza comportamentelor antreprenoriale, este cea trasată inițial de gânditorii clasici precum Carl Menger și Joseph Schumpeter și continuată ulterior de reprezentanții Școlii Austriece de Economie (Mises, Hayek, Shackle, Kirzner), ce plasează resorturi subiective în spatele acțiunilor de schimbare.

Lucrarea este organizată în cinci capitole tematice, precedate de un cuvânt înainte semnat de dr. Monica Șerban și o introducere în care autorul trasează principalele repere teoretice și metodologice utilizate.

Primul capitol este dedicat prezentării fundamentelor teoretice în explicarea comportamentelor antreprenoriale, urmărind îndeosebi aprofundarea relației dintre subiectivism și acțiunea antreprenorială. Sunt analizate perspective teoretice fundamentate în cadrul Școlii Austriece de Economie, fiind punctată relevanța acestor abordări asupra explicării comportamentelor antreprenoriale. Individul este privit ca fiind autonom în luarea deciziilor, care sunt fundamentate pe analize subiective realizate în termeni de cost și beneficiu, dar care sunt circumscrise cadrului instituțional, produs al cooperării de lungă durată dintre indivizi. Astfel, *„din perspectiva Școlii Austriece, succesul sau eșecul activității antreprenoriale este rezultatul direct al capacității individuale de a identifica și interpreta semnalele emise de către ceilalți participanți la piață”* (p. 37). În continuarea lucrării, autorul realizează o detaliată introducere în sistemul de gândire al lui Joseph Schumpeter și accentuează rolul pe care acesta îl acordă antreprenorilor, care prin vocația de agenți ai inovației, reprezintă actorii responsabili de progresul lumii moderne. Inovația constituie, astfel, factorul determinant al dezvoltării, iar antreprenorii, asumându-și unele riscuri date de incertitudine, reconfigurează coordonatele sistemelor economice, generând o evoluție ciclică a acestora. Antreprenorul este în permanență expus riscului dat de impredictibilitatea mediului în care acționează și de *„capacitatea individului de a-și modela comportamentele în conformitate cu semnalele pe care le percepe în piață, reprezintă un element fundamental pentru o activitate antreprenorială de succes”* (p. 53).

Cel de-al doilea capitol al lucrării este focusat pe discutarea relației dintre migrația internațională și antreprenoriat și pleacă de la o serie de întrebări teoretice care explorează relația dintre aceste două concepte. Orientarea diferită a indivizilor către acțiuni antreprenoriale are în spate, atât modele distincte de formă, cât și aversiune diferită față de risc. Migranții sunt analizați în literatura de specialitate ca reprezentând o categorie aparte de populație, care comparativ cu nonmigranții, prezintă, în mai mare măsură, elemente favorizante pentru adoptarea unor strategii antreprenoriale. De exemplu, capitalul uman constituie elementul-cheie în explicarea succesului inițiativelor antreprenoriale de mici dimensiuni care iau adesea forma angajării pe cont propriu. Totodată, originea etnică joacă un rol central în

performanța economică a migranților în țările de destinație, prin caracteristicile socioculturale pe care populația din diferitele țări de origine le prezintă. Capitolul se încheie cu o discuție asupra relației dintre migranți și nativi în termeni de concurență, marginalizare și cooperare pe piață. Elementul prim ce asigură succesul integrării imigranților ține de capacitatea acestora de a internaliza coordonatele noului mediu social și economic și de a putea să se folosească în mod optim de capitalul uman și de contactele sociale pe care le dețin.

În capitolul III al lucrării, autorul propune o istorie subiectivă a etapizării migrației românești recente. După o discuție teoretică referitoare la transnaționalism și la valențele conceptului, este propusă o analiză exploratorie a *primei experiențe de migrație* și a implicației acesteia asupra evoluției personale a subiecților intervievați. Se conturează teza existenței unei etapizări a migrației românilor, prin existența a trei momente specifice: migrația de dinainte de 1989 (perioada granițelor închise), migrația din perioada 1990–2007 (corespunzătoare deschiderii limitate a granițelor și formată dintr-o serie de subetape specifice) și migrația de după aderarea României la Uniunea Europeană (perioada libertății de mobilitate). În continuare sunt analizate date calitative culese de la migranți români din Danemarca, Germania, Italia, Spania și Marea Britanie, precum și interviuri realizate în țară cu persoane cu experiență de migrație, iar rezultatele aduc un plus de cunoaștere asupra modului în care respondenții au experimentat străinătatea de-a lungul celor trei perioade istorice analizate.

Următorul capitol vorbește despre migrație și practici antreprenoriale având la bază o cercetare calitativă realizată de către autor în rândul migranților români din Austria (Graz). Sunt analizate strategii de viață, motivații și perspective ale migranților asupra viitorului lor în țara de destinație. Capitolul aduce evidențe empirice despre strategiile antreprenoriale dezvoltate de migranții români în cazul unui context de destinație cu restricții pe piața muncii. Evaluările acestora sunt relevante prin semnificațiile pe care le atribuie acțiunilor antreprenoriale și prin opiniile referitoare la diferențele dintre oportunitățile și barierele antreprenoriale existente în țara de origine și cea de destinație.

Capitolul final discută despre importanța destinației alese de către migranții români în analiza comportamentului antreprenorial al acestora, plecând de la seturi de date din statistici oficiale și date de sondaj. Sunt analizate comparativ cele patru țări care au reprezentat principalele destinații în procesul migrației românilor după 1990: Germania, Italia, Spania și Marea Britanie. Rezultatele obținute în acest demers evidențiază existența unei puternice determinări asupra comportamentelor antreprenoriale venite dinspre condițiile concrete ale climatului de afaceri din țara de destinație (p. 221). Peste această determinare se suprapune influența exercitată pe dimensiunea capitalului uman de care dispun imigranții, modelat de experiențele de viață și contextul sociocultural al comunităților de proveniență. Astfel, autorul propune un model integrat de evaluare a comportamentelor antreprenoriale ce ține cont atât de coordonatele societății de origine, cât și de cele de la destinație.

Lucrarea *Antreprenoriatul în migrația românească* aduce contribuții consistente în planul teoretic al studierii comportamentelor antreprenoriale, iar abundența datelor calitative și cantitative referitoare la migrația românească reușesc să ofere o analiză unică asupra fenomenului. Nivelul de abstractizare, rigoarea metodologică și calitatea analizelor reușesc să fundamenteze una dintre cele mai încheiate analize ale migrației românești contemporane.

Flavius Mihalache